

Kirjallisen tyylilajin lisäksi kysymys "miten" ohjaa myös empiiristä analyysia. Se suuntaa tarkastelemaan käytännölläheisesti, kuinka seurantavälitteet tuottavat paitsi dataa myös poliittisia subjekteja, ilmapiirikansalaisia (*atmospheric citizens*). Gabrys huomauttaa, että siten hänen kiinnostuksensa kohdistuu erityisesti niihin ulottuvuuksiin, jotka tavallisesti jäävät käyttöoppaissa huomiotta. Hän ei ole kiinnostunut niinkään laitteen elektronikan kokoamisesta, vaan niistä monimutkaisista muodoista, joilla laitteeseen yhdistetään muuta teknologiaa, politiikkaa, ympäristöjä ja erilaisia kansalaisuuden muotoja, ja miten näiden kokoonpanojen avulla onnistutaan tai epäonnistutaan poliittisessa muutoksessa. Tutkimushanke ei ole vain tyytynyt havainnoimaan poliittisia kamppailuja etäältä vaan on osallistunut itse kansalaisaktivismiin tuottamalla ja kehittämällä uusia teknologioita ilmanlaadun tarkkailuun. Siten Gabrys tutkimuskumppaneineen (joita on listattu ainakin kolmen sivun verran) on ottanut vakavasti ajatuksen siitä, että tutkimus ei voi koskaan olla irrallaan maailmoista vaan väistämättä myös osallistuu niiden tekemiseen. Monikko on tässä olennainen, sillä teos sitoutuu pluralistiseen ontologiaan ja argumentoi painokkaasti "yhtenäisen maailman" maailmaa

vastaan. Kömpelösti suomeksi kääntynvä *one-world world* viittaa taipumukseen ajatella maailman olevan yhtenäinen entiteetti, joka avautuu kaikille universaalina ja samanlaisin ehdoin. Pluralistisen ontologian mukaisesti Gabrys ehdottaa maailmankansalaisen tilalle moninaista maailmojenkansalaisuuksien käsitettä.

Sen sijaan että teoksessa ymmärrettäisiin kansalainen ennalta määritellyksi poliittiseksi yksilötoimijaksi, jolla on tietyt oikeudet ja velvollisuudet, kysymys kansalaisuudesta jätetään avoimeksi empiiriseksi kysymykseksi. Teos ravistelee siten kiinnostavasti esimerkiksi luonnontieteistä juontuvaa kansalaistieteen diskurssia, josta on tullut viime vuosina muodikkaa myös yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen ympäristötutkimuksen kentällä. Gabrys hahmottelee kansalaisseurannan käytäntöjen tuottavan muun muassa instrumentaalisia kansalaisuuksia, spekulatiivisia kansalaisuuksia, datakansalaisuuksia ja moninaisia kansalaisuuksia. Kansalaisuuksien moninaisuus ei kuitenkaan tyhjenny näihin.

Tiivistäessään tutkimusprojektin lähes kymmenvuotisen työn vajaan 350 sivuun kirja on paikoitellen läkähdyttävänkin intensiivinen lukupaketti. Kirjaa lukiessa minulla oli jat-

kuvasti vaikutelma, että olisin ollut lukemassa tutkimuksen yhteenvedoa. Minun teki mieleni alleviivata suurin piirtein joka kolmas lause oivaltavana käsitteellisenä kiteytyksenä. Tällaisesta tiivistä ja kiteytyneestä tekstistä puuttuu – ironista kyllä – ilmavuus, joka tekee tutkimustekstin lukemisesta paitsi opettavaisen myös nautinnollisen. Ajoittaisesta raskaudesta huolimatta teos on erinomainen esimerkki sitoutuneesta ympäristösosioologisesta tutkimuksesta, joka avaa luontokulttuurisia ilmiötä ja poliittisia kamppailuja uudella tavalla.

Veera Kinnunen

Kurkistuksia siirtolaisuuden hallinnan mustaan laatikkoon

Päivi Pirkkalainen, Eveliina Lytinen & Saara Pellander: Suomesta poistetut. Näkökulmia karkotuksiin ja käännytyksiin. Vastapaino: Tampere, 2022, 370 s. ISBN: 978-951-768-996-0

Suomesta poistetut. Näkökulmia karkotuksiin ja käännytyksiin -antologia kokoaa yksiin kansiin monitieteisiä näkökulmia maastapoistamisesta. Teos on jaettu neljään osaan, joiden

14 lukua käsittelevät maastapoistamisen historiaa, nykykäytäntöjä ja politiikkaa, elettyjä kokemuksia sekä karkotusten ja käännysten vastustusta. Kuten kirjan toimittajien Päivi Pirkkalaisen, Eveliina Lyytisen ja Saara Pelladerin johdannossakin asianmukaisesti täsmennetään, käsitteellinen ero käännättämisen ja karkottamisen välillä on ennen muuta juridinen. Maastapoistamisen suhteen suomalaisessa lainsäädännössä erotetaan henkilöt, joilla on joskus ollut oleskelulupa, mutta jotka esimerkiksi oleskeluluvan umpeutumisen jälkeen voidaan karkottaa, ilman oleskelulupaa saapuneista, jotka käännytetään maahan saapumisen jälkeen tai joiden maahantulo evätään rajalla. Vertaisarvioitujen tieteellisten tekstien lisäksi teoksessa on Ahmed Zaidanin runoja ja Rewan Kakilin valokuvia, jotka aloittavat kunkin temaattisen osion. Kuvia ja runoja ei kuitenkaan mainita teoksen sisällysluettelossa, eli niiden rooli näyttäytyy kuvituksenomaisena.

Ensimmäinen historiaa käsittelevä osuus tuo osaltaan hyvin esiin teoksen moniaineksisuuden. Miika Tervonen tarkastelee maastapoistamista yleisellä tasolla historiallisen tutkimuksen katvealueena, Petri Renkonen taas romaniväestön näkökulmasta ennen 1900-lukua. Anni Reuter puolestaan käsittelee inkerinsuomalaisiin

Neuvostoliitossa kohdistuneita pakkosiirtoja muistitiedossa, ja Matti Välimäki maastapoistamista 1980-luvun viranomaisasiakirjoissa. Toisin sanoen kaikki kirjoittajat ammentavat omasta asiantuntemusalueestaan, mikä saa kokonaisuuden näyttämään jokseenkin hajanaiselta. Tulevaisuudessa aukkoja toivottavasti täyttää Tervosen ja Välimäen työ karkotusten historiaa 1900-luvun loppupuoliskolla tarkastelevassa GATE-tutkimushankkeessa.

Suomesta poistettujen politiikkaa, prosesseja ja representaatioita käsittelevä osuus muistuttaa parhaimmillaan empiirisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen arvosta. Jukka Könösen maastapoistamisten ajallisia ulottuvuuksia ja niitä määrittävää oikeudellis-hallinnollista kehystä käsittelevä luku tuo tärkeällä tavalla esiin maastapoistamisen kohteeksi joutuvien henkilöiden heterogeenisiä tilanteita. Suomeen asettuneelle palautus kaukaiseen Euroopan ulkopuoliseen lähtömaahan saattaa olla arjen murentava tragedia, virolaiselle duunarille rutiinia. Eila Isotaluksen maastapoistamisen prosessia tarkastelevan luvun ansio on rikas empiirinen tutkimusaineisto, jonka avulla hän analysoi useimpien ihmisten arkikokemuksen ulkopuolelle jääviä maastapoistamisen käytäntöjä. Haastattelu- ja havain-

nointiaineiston avulla Isotalus arvioi muun muassa sitä, miten viranomaiset pyrkivät käytännössä varmistamaan esimerkiksi vastarinnan minimoimisen karkotus- ja käännystilanteissa. Erna Bodströmin turvapaikka-asiakirjoja käsittelevän luvun kohdalla tulee toisilleen läheisiä mutta kuitenkin erilisiä käsitteellisiä näkökulmia hyödyntävän kokoomateoksen haaste. Bodström tarkastelee karkotettavuuden tuottamista kielteisissä turvapaikkapäätöksissä kytkien karkotettavuuden nimenomaisesti turvapaikkaharkintaan. Tapa käyttää käsitettä poikkeaa jossain määrin siitä, miten Könönen on edellä esitelty karkotettavuuden kaikkien ei-kansalaisten elämää määrittävänä mahdollisuutena. Osion päättävä, mediarepresentaatioita tarkasteleva Saara Pellanderin luku on joutunut tällä paikalla kenties epäedulliseen yhteyteen – *Helsingin Sanomissa* esiintyneiden representaatioiden merkitys saattaisi nousta erilaiseen arvoon, jos ne esitettäisiin ennen maastapoistamisen käytäntöjä ja niissä ilmeneviä puutteita ja ristiriitoja käsitteleviä lukuja.

Kokemuksia käsittelevässä osiossa keskitytään maastapoistamiseen siten kuin se yhteiskunnallisissa keskusteluissa etenkin vuoden 2015 niin kutsutun rajakriisin jälkeen usein esiintyy, eli turvapaikkaa hakeneisiin ih-

misiin keskittyen. Osion ensimmäisessä luvussa Eveliina Lyytinen analysoi karkotettavuutta ja maastapoistamisen käytäntöjä lain väkivallan käsitteen avulla. Kun Lyytisen huomio on nimenomaan maastapoistamisen prosessiin liittyvissä kokemuksissa, seuraava Katri Gaddin, Hayder Al-Jouranjin ja Elina Pirjatanien luku kiinnittää huomio myös siihen, mitä paluusta lähtömaahan seuraa. Gadd ja muut yhdistävät kiinnostavalla tavalla maasta poistamista ja lainsäädännössä esiintyvää vapaaehtoista paluuta koskevan oikeudellisen analyysin Irakiin palautetuksi tulleiden kokemusten tarkasteluun. Monipuolisen empiirisen aineiston avulla tulee näytetyksi, miten kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneelle vapaaehtoisen paluun valitsemisen "vapaaehtoisuus" on toisinaan vähintäänkin kyseenalaista. Maastapoistettujen kokemusten käsittelyä jatkaa Lena Näreen, Anna Knappen ja Amir Janin luku, jossa aihetta avataan Afganistaniin palautettujen *mohajrien*, Iranissa pakolaisina elävien afganistanilaisten, kohdalla. Luvussa maastapoistamista tarkastellaan tällä kertaa byrokraattisen väkivallan käsitteen avulla tuoden esiin kärsimystä, jota Iranin afganistanilaisdiasporasta lähtöisin olevien ihmisten palauttaminen heille vihamieliseen ja mahdollisesti tuntemattomaan maahan tarkoittaa. Luku muis-

tuttaa myös merkityksellisellä tavalla elettyjen kokemusten yllirajaisuudesta sekä yllirajaisuuden tutkimukselle asettamista vaatimuksista. Kokemuksia käsittelevän osion viimeisessä luvussa Karina Horsti ja Hasan Khamedi kirjoittavat Khamedin turvapaikkaprosessin aikana kokemista turvallisuudesta ja pelosta. Luku havainnollistaa sitä, miten oleskeluluvan myöntämiseen päättyneestä prosessista huolimatta, maastapoistamisen uhka tai karkotettavuus laajassa merkityksessä ei koske ainoastaan maastapoistetuksi tulevien elettyjä kokemuksia.

Viimeisen osion kaksi lukua avaavat maastapoistamisen vastustamista näkökulmasta, joka olisi nähdäkseni yhdistettävissä yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukseen. Päivi Pirkkalainen tarkastelee tutkimuksessa jo jonkin verran käsiteltyä Oikeus elää -mielentoimintaa ja Tiina Seppälä kansalaisyhteiskunnan kampanjointia karkotettavuutta lisäävää politiikkaa vastaan. Maastapoistamisen uhan kohteeksi joutuvien tai heidän tukijoidensa järjestäytyminen kääntötyksiä ja karkotuksia vastustaviksi liikkeiksi ja protesteiksi on merkityksellinen yhteiskunnallinen ilmiö ja siten mielekäs tutkimuskohde. Jään kuitenkin pohtimaan, millainen merkitys on sillä, että teoksen jäsenyyksen perusteella mahdollinen arjen

vastarinta rajataan karkotusten ja kääntötysten vastustamisen ulkopuolelle.

Artikkelikokoelman parasta antia ovat perusteelliseen empiiriseen aineistoon nojaavat luvut, jotka avaavat lukijalle siirtolaisuuden hallinnan seurauksia uutistekstiä syvemmin. Teos on selvästi kirjoitettu yleistajuisuutta ajatellen, ja esitystavan puolesta se on varmasti saavutettava myös laajemmalle yleisölle sekä esimerkiksi siirtolaisuuden sosiologian opintonsa vasta aloitaneille. Asetelman kääntöpuoli on syvemmän teoreettisen ja metodologisen keskustelun puute. Siirtolaisuuden tutkimuksen käsitteistöä kyllä käytetään kaikissa luvuissa, mutta pitäisin kiinnostavana myös jonkinlaista kokoavaa katsausta muun muassa käsitteiden välisistä suhteista – miten vaikkapa suhteutuvat toisiinsa teoksen eri luvuissa mainitut rakenteellinen väkivalta, lain väkivalta ja byrokraattinen väkivalta?

Huomion kohteena teoksessa on nimenomaan maastapoistaminen Suomesta (joskin Reuterin luvun voi tulkita laajentavan tätä hieman). Erityisesti nykykäytäntöjen näkökulmasta oiva lisä sinänsä monipuoliseen artikkelikokoelmaan olisi kuitenkin ollut EU-lainsäädännön kehyyksen keskittyvä analyysi. Toimittajien johdannossa sekä Gaddin ja kumppanien luvussa

mainitaan kyllä EU-käytäntöjen merkitys, mutta vaikkapa niin sanotun uuden muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen yhteiskuntatieteellinen pohdinta suomenkielisille lukijoille olisi varmasti tervetullutta. Teoksen ansioiksi voikin lukea nimenomaan kontribuution kotimaiseen tiedekirjallisuuteen, mikä lienee ollut myös toimittajien ajatus osan luvuista perustessa samasisältöisiin englanninkielisiin tutkimusartikkeleihin.

Minna Seikkula

Suomalaisten poikien muuttuvat, moninaiset maskuliinisuudet

Marja Peltola & Ann Phoenix: *Nuancing Young Masculinities: Helsinki Boys' Intersectional Relationships in New Times*. Helsinki, Helsinki University Press, 2022, 232 s. ISBN 978-952-369-067-7

Nuorisotutkijoiden Marja Peltolan ja Ann Phoenixin kirja *Nuancing Young Masculinities: Helsinki Boys' Intersectional Relationships in New Times* (2022) tarjoaa kattavan ja ajankohtaisen katsauksen suomalaisten nuorten sukupuolitettuihin kokemuksiin koulussa, kotona ja vapaa-ajalla. Kirja perustuu 12–15-vuotiaiden nuorten,

pääasiallisesti poikien, ryhmä- ja yksilöhaastatteluihin kolmessa helsinkiläisessä koulussa ja nuorisotalolla vuosina 2017–2018. Mahdollistaakseen intersektionaalisen lähestymistavan tutkijat ovat rekrytoineet haasteltavia erilaisista luokka- ja etnisistä taustoista. Suurin osa haastatteluista on tuotettu kouluissa, jotka on valikoitu kolmelta sosioekonomiselta erilaiselta Helsingin alueelta. Keskittyen nuorten kertomuksiin ja merkityksenantoihin, kirja vastaa kahteen tutkimuskysymykseen: 1) Millaisia merkityksiä nuoret antavat maskuliinisuuksille, ja 2) kuinka nuoret tuottavat identiteettejä ja elämäkokemuksia maskuliinisuuksien sekä muiden risteävien erojen kautta.

Peltola ja Phoenix tarkastelevat kirjassa helsinkiläisten nuorten elämää monessa eri kontekstissa antaen tilaa nuorten omille ajatuksille. Kirjoittajat nimeävät tavoitteekseen tunnistaa hegeemonisten maskuliinisuuksien moninaisuutta, psykososiaalisuutta, limittymistä valtasuhteisiin sekä paikallista, alueellista ja kansallista paikantuvuutta. Tässä he myös kiitettävästi onnistuvat. Tutkijat kuvaavat ansiokkaasti poikien neuvotteluja maskuliinisuuksien kanssa, sekä paikka- ja aikasidonnaisen normatiivisuuksien luomia mahdollisuuksia ja rajoituksia poikien toimijuudelle. Yhdessä intersektionaalisuuden ja rodul-

listamisen käsitteiden kanssa hegemoniset maskuliinisuudet tarjoavat mahdollisuuden tarkastella nuoria maskuliinisuuksia monitahoisina ja muuttuvina.

Kirja on tärkeää luettavaa jokaiselle sukupuolentutkijalle, erityisesti kriittisille mies- ja maskuliinisuustutkijoille. Tämän lisäksi kirja tarjoaa varmasti uusia näkökulmia monelle nuorisotutkijalle, sillä vaikka kirjan tutkimus on toteutettu helsinkiläisissä kouluissa keskittyen maskuliinisuuksiin, ulottuu tulosten merkitys myös laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin raottaen kattavasti ikkunaa suomalaisten poikien elämäkokemuksiin. Intersektionaalisella otteella kirjoittajat ottavat huomioon myös muita sosiaalisia erontekoja sukupuolen lisäksi. Koulun hierarkioiden ja nuorten vertaissuhteiden lisäksi kirjoittajat käsittelevät nuorten puheessaan tuottamia sukupuolieroja, väkivallan ja suosion kytkeytymistä maskuliinisuuksiin, poikien samaisuutumista maskuliinisuuksien representaatioihin, nuorten perhesuhteita sekä monikulttuurisuutta ja rasismia.

Kuten kirjoittajat itsekin mainitsevat, suomalaista maskuliinisuustutkimusta on vielä verrattain vähän. Täten kirja on merkittävä kontribuutio kriittisen mies- ja maskuliinisuustutkimuksen kentälle. Kirjan